

РЭАЛІЗАЦЫЯ МІЖПРАДМЕТНЫХ СУВЯЗЕЙ НА ЎРОКАХ ЛІТАРАТУРНАГА ЧЫТАННЯ Ў ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ

Васілеўская А. С., Шугаеў А. М.
(Беларусь, Мінск)

Асноўная задача школы – даць вучню сістэму ведаў, аснова якой закладваецца ў першыя гады навучання. Гэтая сістэма грунтуецца не толькі на добрым веданні розных прадметаў, а ў першую чаргу на ўменні бачыць іх ва ўзаемасувязі. Адсюль вынікае адно з важных патрабаванняў да сучаснага адукацыйнага працэсу – рэалізацыя міжпрадметных сувязей у выкладанні розных дысцыплін. Менавіта “міжпрадметныя сувязі дапамагаюць настаўніку прывесці ў сістэму веды, атрыманыя пры вывучэнні розных дысцыплін, стварыць больш шырокія перспектывы ў гады навучання для іх прымянення на практыцы” [2, с. 6]. Гэта адзначаў і К.М. Міцкевіч у сваёй “Методыцы роднае мовы”: “Ні адзін прадмет працоўнай школы не можа выступаць асобна – ён павінен уплятацца ў жывую тканку школьнай работы...” [2, с. 7].

Міжпрадметныя сувязі – гэта ўзаемадзеянне паміж зместам асобных вучэбных прадметаў, дзякуючы чаму дасягаецца ўнутранае адзінства адукацыйных праграм. Яны могуць быць сінхроннымі і асінхроннымі [2, с. 7]: пры сінхронных сувязях матэрыял па двух дысцыплінах вывучаецца адначасова, асінхронныя сувязі накіраваны або на паўтарэнне, або на перспектывнае навучанне.

Настаўнік пачатковых класаў павінен быць падрыхтаваны да таго, каб бачыць і рэалізоўваць міжпрадметныя сувязі паміж рознымі дысцыплінамі, асабліва на ўроках мовы і чытання. Як правіла, у падручніках па гэтых прадметах міжпрадметныя сувязі канкрэтна не выдзелены, не акрэслены формы іх рэалізацыі, але яны існуюць патэнцыяльна.

Так, у падручніку па літаратурным чытанні для 3 класа ўстаноў адукацыі з рускай мовай навучання прадугледжаны для вывучэння раздзел “З крыніц народных...”, які складаюць беларускія народныя песні і казкі, байкі і легенды [2, с. 5]. Гэтыя творы песна звязаны з гісторыяй і культурай народа, таму вывучаць іх як самастойныя літаратурныя творы не зусім правільна. Асабліва выразна неабходнасць у рэалізацыі міжпрадметных сувязей выяўляецца пры вывучэнні народных песень.

Знаёмства з творамі раздзела пачынаецца з легенды “Адкуль песня беларуская”. У пытанні, якія прапануюцца пасля тэксту легенды, мы раім дадаць яшчэ адно: “Як вы разумееце выраз зямля наша спявае?” Пошук адказу на яго дапаможа перайсці да вывучэння жанрава і тэматычна разнастайных твораў – вясельскіх, зімовых, масленічных, вясновых, летніх і жніўных песень. Для іх аналізу неабходны зварот да фальклору, этнаграфіі і музыкі.

Прапанаваныя песні трэба разглядаць толькі ў сістэме вераванняў беларусаў з улікам спецыфікі каляндарна-абрадавых рытуалаў: “Яны ўяўляюць сабой пэўную квінтэсэнцыю яго [чалавека] светапогляду на існасць жыцця, прыроду,

сусвет, адлюстроўваюць культурны ўзровень быту як нашых продкаў, так і сённяшніх пакаленняў, даносяць да нас пэўную сістэму чалавекаахоўваючых устаноўак, медытацый і перасцярог, накіроўваюць на захаванне і прадаўжэнне чалавечага роду...” [4, с. 12]. Можна вылучыць дзве асноўныя асаблівасці гэтых абрадаў.

Па-першае, нашы продкі ўспрымалі прыроду як жывую істоту, што абумоўлівае, напрыклад, дыялагічны характар песень “Восень мая, восень...”, “А ты, вясна, ты красна”, “Купальская песня”, “Жніўная”. Вельмі каштоўным, на наш погляд, было б заданне апісаць, як выглядаюць гэтыя персаніфікаваныя істоты, восень, вясна, Купалінка.

Другая асаблівасць народных каляндарных песень – гэта іх дзейсны характар. “Чалавек не жадаў быць толькі пасіўным назіральнікам і чакаць прыходу вясенняга цяпла і пачатку земляробчых работ” [4, с. 13], таму песні насычаны просьбамі, пажаданнямі, зваротамі да прыродных сіл. Было б вельмі карысна пры вывучэнні песеннага фальклору акцэнтаваць увагу на тое, якія просьбы змешчаны ў калядных і вясновых песнях, падумаць, чым абумоўлены такія просьбы, да каго і чаму яны звернуты.

Вывучэнне песень немагчыма без сувязі з музыкай, бо песня – гэта арганічнае спалучэнне мелодыі і верша. На жаль, рэалізацыя міжпрадметных сувязей паміж літаратурай і музыкай у падручніку прадстаўлена толькі двума пытаннямі: З якім настроем варта спяваць гэтыя песні? (пры вывучэнні калядак) [1, с. 8]. Ці ведаеце вы мелодыю да песні “Купалінка”? Якая яна (сумная, вясёлая, напеўная)? [1с. 11]. Цяжка чакаць ад сучаснага школьніка адказаў на гэтыя пытанні. Таму, на наш погляд, народныя песні трэба абавязкова слухаць, бо гэта “не проста песні, якія спяваюцца на Каляды, вясной, на Купалле, у жніво, а “сам голас” каляды, вясны, купалы, жніва” [3, с. 346]. І калі вучні не пачуюць гэты голас, яны не пачуюць і не зразумеюць песню. Менавіта музыка дапамагае адчуць характар і настрой песні: у жніўных песнях пераважаюць мінорныя лады, калядныя шчадроўкі мажорныя па настроі, асаблівасці рытмікі і мелодыкі дапамогуць убачыць асаблівасці вершаскладання песні, значэнне ў ёй паўтараў (тыпу го–го–го ў калядаках) і г.д.

Такім чынам, мы бачым, што настаўнік пачатковых класаў павінен мець дастаткова грунтоўную ўніверсітэцкую адукацыю, каб убачыць і, самае галоўнае, знайсці формы рэалізацыі міжпрадметных сувязей.

Літаратура

1. Варапаева, В. С. Літаратурнае чытанне: падруч. для 3–га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з рус. мовай навучання / В. С. Варапаева, Т. С. Куцанава. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2013. – 111 с.
2. Ляшук, В. Я. Міжпрадметныя сувязі ў выкладанні беларускай мовы і літаратуры / В. Я. Ляшук, Г. М. Малажай. – Мінск : Народная асвета, 1992. – 126 с.
3. Мажэйка, З. Я. Народная музыка / З. Я. Мажэйка, І. Д. Назіна // Этнаграфія Беларусі: энцыклапедыя / рэдкал.: І.П. Шамякін [і інш.]. – Мінск : БелСЭ, 1989. – С. 346–347.
4. Сысоў, У. М. З крыніц спрадвечных / У. М. Сысоў. – Мінск : Вышэйшая школа, 1997. – 415 с.